

Kudelma aikamme eettisistä ongelmista

JARKKO ESKOLA

Kapellimestari Hannu Lintu valitsi kuudesta ehdokkaasta vuoden 2020 Finlandia-palkinnon saajaksi Anni Kytömäen romaanin *Margarita*.

Sain kirjan isänpäivälahjana ja luin sen viimeiset sivut samana iltana, kun palkinnon saaja julkistettiin. Olin ja olen kirjan parissa vietettyjen lukuisten tuntien jälkeen vakuuttunut siitä, että palkinto osui oikealle ehdokkaalle.

Paljon lukevana ja kirjojen parissa viihtyvänä kohtaan silloin tällöin teoksen, josta en hevin irtaudu. Kirjan kertomus, sen viestit leikkaavat jollakin tasolla omia kokemuksia tai tunteita. Ne syöpyvät syvemmälle mieleen, ja niiden kautta tunnistaa itsessään jotain, jota ei itse ole aiemmin itsessään oivaltanut tai jota ei ole osannut ilmaista.

Margarita on kudelma monista aikamme eettisistä ongelmista. Se haastaa lukijansa pohtimaan sodan ja pasifismin ongelmaa, sodan aiheuttaman mielenjärkkymisen ja kauhun kokemuksen syvyyttä ja sen seurauksia. Se haastaa miettimään ongelmaa, jonka raskaus ja sikiö voi kantajalleen aiheuttaa ja jonka lääkärikunta ja yhteisö torjuu aikakauteen sopimattomana. Se haastaa miettimään sodan ja siitä toipumisen seurauksia Suomen metsille, soille ja vesistöille sekä tämän vaiheen luonnonvarojen käyttöä ja siitä aiheutuvien luontoarvojen tuhoutumista. Se haastaa miettimään myös yllättävän epidemian ilmaantumisen yksilöllisiä, sosiaalisia ja yhteiskunnallisia seuraamuksia.

Kaiken tämän keskelle kirjailija tuo satojen miljoonien vuosien ajan säilyneen kirkkaan, puhtaan ja virtaavan veden äärellä omassa kotelossaan selviytyneen helmisimpukan, joka nyt on katoamassa tuon ihmisen luonnolle aiheuttaman tuhon seurauksena.

Kirjailija Anni Kytömäki, joka on ensin kouluttautunut omasta fyysisesti heiveröisestä olemuksestaan huolimatta hierojaksi, ja opiskellut luonnonkartoittajaksi, saa romaanissaan minäkirjoittajan roolin sekä molemmissa näissä rooleissaan että myös helmisimpukkana. Hieroja, parhaimmillaan, tajuaa ihmisen luuston, lihaksiston, jänteiden ja hermoston rakenteen, niiden toimivuuden ja niiden viestit liikarastituksesta, rakenteellisista puutteista, vammojen aiheuttamista ongelmista. Tärkeintä on, että hierojalla on kyky sormissaan ja ymmärrys aivoissaan siitä, miten mieli toimii ja miksi se usein vääristää elimistöä toimimaan siten, että vain taitava hieroja osaa korjata vääristymät.

Anni Kytömäki on myös taitava muusikko ja esiintyvä laulaja. Haastatteluissaan hän on kertonut, että ennen kirjoittamista hän luo kirjan sävelteoksena ja soittaa sen itselleen. Olisiko niin, että kapellimestari Hannu Lintu on tuon sävelen osannut kuulla kirjaa lukiessaan ja voittajaa valitessaan? Kun kuulin Kytömäen haastattelun, mietin itsekkin, miten tuo sävel kirjassa kulkee, sillä siellä se soi. Välillä se kuuluu pokasahojen kirkkuntana, välillä aarnimetsien rauhaisana hiljaisuutena, välillä soiden ja metsän

---

Anni Kytömäki
Margarita
Gummerus, 2020

raivauksesta aiheutuvana purojen likaantumisenä ja uittoväyliksi räjäytettyinä, välillä niiden ”kuin tunturipurojen villinä, vapaana raikkaana juoksuna”. Kirja kutsuu vuoropuheluun ja kysyy lukijalta, kenen puolelle olet, minne itse asetut? Kenen joukoissa seisot? Onko mahdollista katsoa syrjästä, vetäytyä kotelonsa suojaan kuten helmisimpukka vai uhkaako silloinkin ympäristön muutoksen, yhteiskunnallisen ”edistys” muodossa kuitenkin tuhoutuminen?

Margaritan, Sennin ja helmisimpukan kertomus sijoittuu vuosille 1950–1955 siten että taustalta kuuluu edelleen sodan jylä. Suomi lunastaa sotakorvauksiaan, metsät kaatuvat avohakkuina kirveen ja pokasahan voimin. Sellu ja paperi pelastavat Suomea mutta tuhoavat sen vesistöjä. Sodasta selvinneet palaavat hitaasti kylpylän asiakkaisiksi. 1930-luvun muistojen kesiä koetetaan elvyttää, mutta ajat ovat muuttuneet. Hitaasti elpyvä talous ja sen mukanaan tuoma ”edistys” ei vielä ole saapunut maaseudun oloja helpottamaan. Sennin, kirjan päähenkilön, on kouluttanut hänen isänsä, taitava ja pidetty kylpylän hieroja, joka haavoittuu sodassa ja sotasairaalaan siirrettäessä menehtyy häikäpönttö-ambulanssin häikävuotoon.

Sennin kohtalona on kesävierassuhteesta kehittyvä raskaus, joka aiheuttaa toistuvat, jatkuvat ja pahenevat pahoinvoinnit. Tähän episodiin liittyy terveysisarten, äitiys- ja perheneuvoloiden, lääkärien ja sosiaaliviranomaisten kyvyttömyys tunnistaa sairaudeksi muuttunutta ja Sennin elämää uhkaavaa raskausajan pahoinvointia. Kirjailija kuvaa, miten aikakauden suurperheideologia ja kansakunnan väestön kasvattaminen hämärtävät viranomaisten harkinnan ja lähes surmaavat äidin ja sikiön. Sosiaali- ja terveysviranomaiset ”kieltäytyvät” näkemästä ja tunnistamasta Sennin yksilöllistä ongelmaa, jossa äidin ruumis totaalisesti torjuu sikiön, estäen sekä sen että äidin ravinnonsaannin. Vuoden 1950 aborttilaki oli jo astunut voimaan, mutta sitä tulkitaan yhteiskunnan arvojen mukaisesti siten, että Sennille ei sallita aborttia. Suurten ikäluokkien paine, 5–6 lapsinen perheideologia hallitsee, ja jopa Lääkintöhallitus antaa perustellun kieltävän lausunnon. Kylpylän vieras, ylilääkäri, pelastaa Sennin viime hetkessä, mutta joutuu poistamaan myös tämän kohdun leikkauksen yhteydessä.

Totean, että tämä on hurja kuvaus viranomaisten sokeudesta minulle, joka kaksi vuosikymmentä myöhemmin tulkitsen

aborttilakia ja esittelen tapauksia Lääkintöhallituksen kollegiolle. Ymmärrän – vaikken hyväksy – kuitenkin, miten nuo omassa ajassaan sokaistuneet kollegani ovat toimineet vain kaksikymmentä vuotta aiemmin.

Margaritan ja Sennin kertomukseen liittyy useita sivujuonteita, jotka elävöittävät romaania. Päätarina etenee kuitenkin Sennin osalta siirtymisenä Helsinkiin tavoitteena kouluttautuminen lääkintävoimistelijaksi. Samoihin aikoihin maassa puhkeaa polioepidemia, joka sekä yllättää viranomaiset että kohtaa väestön suojaamattomana. Rokotetta ei vielä ole kehitetty, epidemia kiertää maailmaa. Yhdysvalloissa sen kohteeksi joutuneet ovat toipumassa ”rautatankkien”, painehengityskoneiden, sisällä. Polioepidemia on luonteeltaan yhtä uhkaava, ennakoimaton ja tappavakin kuin oman aikamme Covid-19-pandemia. Epidemian leviäminen vain tapahtuu hitaammin, sillä ihmisten liikkuvuus on niin paljon vähäisempää ja hitaampaa. Uhka koetaan kuitenkin samaan tapaan kuin nykyhetken pandemiassa. Kirjailija on kuin olisi onnistuneesti ennakoanut reaalimaailman tapahtumat ja kuljettaa lukijansa näiden tunteiden kautta 1950-luvun puolivälin kokemuksiin.

Helmisimpukoiden pelastaminen siirtämällä niitä uittoväyläksi louhitulta kotipuroilta pohjoisen vielä vapaana ja raikkaana virtaavaan, rauhoitetun metsän halki juoksevaan puroon on Sennin viesti tuhoutuvan luonnon pelastamiseksi. Sen, että tässä siirrosta häntä auttaa valtion metsien hakkuuta suunnitteleva agronomi, voinee tulkita tulevaisuuteen myönteisesti suhtautuvana viestinä. Voimme siis olla samanaikaisesti oman kotelomme sisällä ulkomaailman uhkia torjuen, mutta samalla voimme olla auttamassa luontoa ja korjaamassa kulttuurimme sille aiheuttamia tuhoja.

Anni Kytömäen romaani on toki paljon muutakin, se avautuu moneen suuntaan. Hänen kielensä etenee sointuvasti ja kutsuen, sen luontokuvausten voima piilee niiden herättämien mielikuvien aitoudessa, sen tarina on uskottava ja aikakauttaan oivallisesti peilaava. Lukiessani kykenen samastumaan tuon ajan tunnelmiin. Kirjan kautta saan tuntumaa omaan 1950-luvun lapsuuteeni. Sekö selittää osin sen erityisyyden, jonka kirja minussa herättää.

Jaan Hannu Linnun tunteen: Anni Kytömäen romaani *Margarita* on Finlandia-palkinnon ansainnut. Kiitos kirjasta!